

Finančne podpore za ustvarjalce v kulturnem in kreativnem sektorju

Naloga je nastala v okviru projekta Shared Spaces – Shared Futures.

Naročnik: Center Rog, 2022

Delovna skupina: Sistemski razvoj medsektorskega kreativnega ekosistema

Vodja delovne skupine Matevž Čelik Vidmar

Členi delovne skupine: Matej Feguš, Goran Forbici, Sanja Grcić

Zunanja eksperta: Borut Cink, Damjan Kavaš

Naloga je bila predstavljena na konferenci Skupni prostori – skupne prihodnosti

Ljubljana 16.-17. junij 2022

I. Uvod

Številne raziskave, vzpostavljajoči se kreativni centri in politike Evropske komisije odražajo vse večji pomen in prepoznavanje gospodarskih učinkov kulturnega in kreativnega sektorja (v nadaljevanju KKS). Vlade po svetu s preišljenimi finančnimi shemami podpirajo kulturni in kreativni sektor, da bi ga vzpostavile kot enega motorjev gospodarske rasti. S tem različnim igralcem na področju kulturnega in kreativnega sektorja pomagajo pri razvoju inovacij, realizaciji novih izdelkov ter njihovem uspešnem plasiranju na trg. S pospeševanjem rasti kulturnega in kreativnega sektorja ugodno vplivajo tudi na druge veje gospodarstva.

Študija Centra za kulturo in kreativne industrije EU (KEA, 2009) je pokazala, da podjetja z vključevanjem kulture in interdisciplinarnostjo povečajo kreativnost, inovativnost, produktivnost, lojalnost, trajnostni razvoj, število izboljšav in novih produktov, konkurenčnost itd. Evropska Unija z razvojem kulturnega in kreativnega sektorja krepi položaj Evrope v globalnem gospodarstvu, kjer države ne tekmujejo zgolj v stroških, temveč tudi v **idejah, inovativnosti, podjetništvu in ustvarjalnosti**.

Študija med drugim na zanimivih primerih prikaže vpliv kulture na razvoj novih izdelkov in storitev (vključno z javnimi storitvami), spodbujanje tehnoloških inovacij, spodbujanje raziskav, optimizacijo človeških virov, oblikovanje blagovne znamke in sporočanje vrednot, navduševanje ljudi za učenje in oblikovanje skupnosti.

Primer: Sims 2 H&M Fashion Stuff.

Eden od opisanih primerov v študiji KEA iz leta 2009 govori o tem, da je za uspešne izdelke na področju kulturnega in kreativnega sektorja potrebno sodelovanje. Gre za sodelovanje razvijalca videoiger Electronic Arts ter oblikovalca oblačil in trgovca na drobno H&M pri prodaji paketa Sims 2 H&M Fashion Stuff. Sims 2 je računalniška igra, ki simulira nekatere vidike življenja. Gre za nadaljevanje serije najbolj prodajanih računalniških iger The Sims. Electronic Arts, razvijalec igre, sodeluje s podjetjem H&M od leta 2007.

Partnerstvo v obliki paketa Sims 2 H&M Stuff Pack je igralcem igre Sims omogočilo, da so oblikovali trgovino H&M in svoje avatarje oblekli v oblačila H&M. Paket stvari je vseboval replike oblačil iz kolekcije H&M. Moda H&M je bila predstavljena v računalniški igrici, poleg tega pa sta podjetji organizirali tudi spletno tekmovanje, na katerem je igralec igre Sims 2 lahko oblikoval oblačila, ki bodo izdelana in prodana v resničnem svetu. Več kot 1000 oblikovalcev je izdelalo izvirne obleke za svoje like iz igre Sims 2, ki si jih je ogledalo več kot 500 milijonov ljudi. Oboževalci so glasovali za svoje najljubše obleke, izdelke pa je ocenjevalo tudi več članov oblikovalske ekipe H&M v Stockholmu na Švedskem.

Zmagovalni dizajn je v igri Sims 2 izdelal 21-letni ameriški študent notranjega oblikovanja. Njegovo virtualno obleko so izdelali in jo prodali v 1.000 trgovinah z oblačili H&M v maloprodaji. V prvem letu prodaje igre Sims 2 je H&M Fashion Stuff dosegel 1 milijon prodanih kosov. Sodelovanje med podjetjema se je izkazalo za način, kako izkoristiti podoben cilj obeh podjetij.

II. Kulturni in kreativni sektor v Sloveniji

Kulturni in kreativni sektor »so tiste industrije, ki uporabljajo kulturo kot vložek in imajo kulturno razsežnost, čeprav so njihovi rezultati po večini funkcionalni. Te industrije zajemajo arhitekturo in oblikovanje, ki kreativne elemente vključujeta v širše procese, in prosectorje, kot so grafično in modno oblikovanje ali oglaševanje«. (Zelena knjiga, Izkoriščanje potenciala kreativnih industrij, Evropska komisija, 2010, str. 5).

Statistična analiza stanja kulturnega in kreativnega sektorja v Sloveniji 2008–2017 (Murovec, Kavaš, Bartolj, 2020) je pokazala, da je kar **7% vseh zaposlenih** v Sloveniji, zaposlenih v kreativni ekonomiji. V celotnem gospodarstvu Slovenije kulturni in kreativni sektor zavzema **10,5% vseh registriranih organizacijskih enot**, med gospodarskimi subjekti pa predstavlja **8,4% vseh aktivnih podjetij** v Sloveniji.

Statistična analiza stanja kulturnega in kreativnega sektorja v Sloveniji 2008–2017 je ugotavljala tudi, da so bile do leta 2013 so bile stopnje rasti števila podjetij v KKS višje kot v celotnem gospodarstvu. Po letu 2013 se je število podjetij tako v KKS kot v gospodarstvu pričelo zmanjševati, po letu 2014 pa je število podjetij v KKS upadalo relativno hitreje kot v gospodarstvu.

Isti dokument vsebuje podatek, da kulturni in kreativni sektor ustvari **2,7% prihodkov, ustvarjenih v slovenskem gospodarstvu**. V obravnavanem obdobju je ta sektor ustvaril več prihodkov kot kemična industrija, hkrati pa delež, ki je primerljiv s prihodki panoge proizvodnje električnih naprav. Gibanje stopnje rasti prihodkov v obdobju 2008–2017 je v KKS in celotnem gospodarstvu podobno, vendar je bila relativna rast prihodkov v celotnem gospodarstvu med 2010 in 2014 precej višja kot v KKS, kjer so v tem obdobju skupni ustvarjeni prihodki celo padali.

Ugotovitev Statistične analize stanja kulturnega in kreativnega sektorja v Sloveniji 2008–2017 je tudi, da le ta prispeva **3,5% skupne bruto dodane vrednosti v Sloveniji**. Pri tem Slovenija zaostaja za EU, kjer kulturni in kreativni sektor prispeva 3,9% skupne dodane vrednosti. BDV na zaposlenega v Sloveniji je znašal 45.527 €, kar je višje od povprečja gospodarstva (43.210).

Statistična analiza stanja kulturnega in kreativnega sektorja v Sloveniji 2008–2017

7% vseh zaposlenih

10,5% vseh registriranih organizacijskih enot

8,4% vseh aktivnih podjetij

2,7% vseh prihodkov, ustvarjenih v slovenskem gospodarstvu

3,5% skupne bruto dodane vrednosti v Sloveniji

III. Dostop do financ – ključni izziv za podjetja v kulturnem in kreativnem sektorju!

Zelena knjiga, Izkoriščanje potenciala kreativnih industrij, Evropska komisija, 2010

Evropska komisija že v Zeleni knjigi iz leta 2010 ugotavlja, da je dostop do finančnih sredstev glavna ovira za razvoj in rast podjetij v kulturnem in kreativnem sektorju (KKS). Zelena knjiga ugotavlja, da so ta podjetja v veliki meri prototipna ali projektno zasnovana ter močno odvisna od svojega vodilnega izdelka ali storitve ter posameznega talenta in sposobnosti tveganja. Opozarja, da je **dostop podjetnikov v KKS do finančne podpore omejen**, ker se mnogo podjetij spopada s pomanjkanjem kapitala ter z resnimi težavami pri ustreznem ovrednotenju svojega nematerialnega premoženja, tj. avtorskih pravic. V nasprotju s podjetji na tehnoloških področjih **nematerialno premoženje podjetij v KKS nima nobene priznane vrednosti v bilancah** stanja, poleg tega pa njihove naložbe v razvoj novih talentov in ustvarjalne zamisli niso v skladu z običajnim pojmovanjem „raziskav in razvoja“.

Dodatno težavo predstavlja **skepsa zasebnih vlagateljev** do vlaganja v KKS. Že študija iz leta 2010, ki jo je naročila Evropska komisija (J. Tooth, Mini-Study on the Access to Finance activities of the European Creative Industry Alliance, REPORT TO THE EUROPEAN COMMISSION, 2010) ugotavlja, da »v mnogih primerih vlagatelji kreativnih industrij ne prepoznajo kot primerenih za naložbe. Zato se na področju kulturnega in kreativnega sektorja »celo podjetja z najmočnejšim potencialom rasti soočajo s precejšnjimi izzivi in pogosto višjimi stroški pri dostopu do financ.«

Zelo omejen je za podjetja v kulturnem in kreativnem sektorju tudi dostop do kreditnih virov. Kot ugotavlja zgornja študija, poslovni načrti podjetij v kulturnem in kreativnem sektorju praviloma ne izpolnjujejo bančnih »meril za ustvarjanje prihodkov ali prometa ali zahtevane trdnosti poslovnega modela za zagotavljanje zagotovila odplačila posojila/dolga. Za mnoga podjetja v kulturnem in kreativnem sektorju, zlasti na storitvenih področjih, je poslovni model za ustvarjanje prihodkov in prodajo pogosto zapleten, zaradi česar jih je zelo težko ovrednotiti za naložbe.«

KKS EKOSISTEMI, Flipping the odds, Financiranje, inovacije, podjetništvo in širša podpora ekosistema za kulturne in ustvarjalne sektorje, ugotovitve konference, Bruselj, januar 2020

Tudi najnovejše ugotovitve oblikovalcev politik in organizacij, ki podpirajo kulturni in kreativni sektor v Evropi ugotavljajo, da je na področju financiranja še vedno potrebnih veliko novih ukrepov. V januarju 2020 sta Evropska komisija in projekt Creative FLIP organizirala konferenco KKS EKOSISTEMI, Flipping the odds, Financiranje, inovacije, podjetništvo in širša podpora ekosistema za kulturne in ustvarjalne sektorje. Dve fokusni skupini, z oblikovalci politik in s finančnimi strokovnjaki sta analizirali stanje in ugotovili, da danes mnoge, pred leti dane pobude, v Evropi že delujejo. Vzpostavljene so bile jamstvene sheme, usklajena podpora in programi za KKS. Obenem se hitro razvija finančno okolje z novimi akterji in novimi instrumenti. Poročilo s konference na podlagi ugotovitev vključuje tudi nove potrebne korake pri oblikovanju politik in finančnih podpor.

KKS EKOSISTEMI, Flipping the odds

Glavne ugotovitve fokusne skupine z oblikovalci politik

- za izboljšanje dostopa do financiranja v KKS je potrebno širše pojmovanje inovacij (ne le tehnologija)
- naracija, ki temelji na učinku in govori o prispevku KKS za družbo, ustvarja boljše možnosti za dostopanje do dodatnega financiranja kot zgolj ekonomska pripoved, vendar zahteva zanesljive sisteme spremljanja učinke inovacij
- oblikovalci politik danes boljši dostop do dodatnega financiranja za KKS podpirajo predvsem s podpornimi instrumenti za krepitev usposobljenosti, vendar na katerih področjih se je treba usposablјati?
- izboljšanje položaja svobodnih poklicev/nano-podjetij na splošno velja kot prednostna naloga, vendar še vedno ni odgovora, kako naprej

Poročilo se zavzema za **celovitejše oblikovanje politik**, ki bi upoštevale različne vidike KKS, od podpore kulturnemu/umetniškemu ustvarjanju, do gospodarske uspešnosti, inovacij proizvodov in poslovnih modelov ter čim več prelivanja v druge sektorje, kot so izobraževanje, turizem ali digitalne tehnologije. Opozorili so na **pomanjkanje medsektorskega sodelovanja znotraj kulturnega in kreativnega sektorja**, zaradi česar niso izkoriščene vse priložnosti za inovacije.

Na področju zagotavljanja finančnih podpor so strokovnjaki iz KKS poudarili, da so **nepovratna sredstva še vedno osrednji steber dostopa do financiranja** za kulturni in kreativni sektor. Ugotovili so, da nepovratna sredstva za KKS niso pomembna le za podporo umetniškemu in kulturnemu eksperimentiranju in prototipiranju, temveč bi morala podpirati tudi inovacije na splošno (npr. uvajanje digitalnih tehnologij, novih poslovnih modelov...). **Splošna nepovratna sredstva za inovacije so akterjem v evropskem KKS še vedno težko dostopna**, zlasti neprofitnim organizacijam.

Možnosti za dodatno financiranje s strani podjetij se spreminjajo. Npr. ukrepe družbene odgovornosti **podjetja danes preusmerjajo nazaj v lastna socialna podjetja**. Naložbe/financiranja z učinkom (Impact investing) so še vedno v porastu, vendar se model spreminja. Velika podjetja se raje odločajo za vzpostavitev lastnih programov naložb, namesto da bi jih usmerjale v skupne naložbene sklade.

KKS EKOSISTEMI, Flipping the odds

Glavne ugotovitve fokusne skupine s finančnimi strokovnjaki

Zdrav in celovit finančni ekosistem za kulturni in kreativni sektor bi moral biti sestavljen iz štirih uravnoteženih stebrov:

- dovolj velika razpoložljivost finančnih in nefinančnih instrumentov
- krepitev usposobljenosti, tako v kulturnem in kreativnem kot finančnem sektorju
- informacijska in matchmaking orodja za odpravo razdrobljenosti informacij in znanja, za mapiranje ponudbe in povezovanje obstoječih finančnih instrumentov s potrebami po financiranju
- politike – na različnih nivojih upravljanja

Na področju financiranja je najpomembnejša pobuda EU, ki se je v zadnjih letih izvajala, je **jamstveni sklad** Ustvarjalna Evropa, vključno s programom krepitev usposobljenosti za financiranje. Jamstveni mehanizem je še vedno v fazi uvajanja. Nekatere države vanj še vedno niso vključene. Vendar dosedanje izvajanje jamstvenega sklada vsekakor presega zastavljene cilje.

Pri uvajanju drugih finančnih instrumentov, prilagojenih kulturnemu in kreativnemu sektorju, je bil v Evropi narejen le skromen napredek. Nova **Evropska uredba o množičnem financiranju** naj bi pozitivno vplivala na nadaljnjo uporabo množičnega financiranja kot alternativnega ali dodatnega vira financiranja. Na področju finančnih instrumentov se bo v Evropi v bližnji prihodnosti vzpostavil program **Invest EU**, pod katerega bo vključen tudi jamstveni sklad Kreativna Evropa ter drugi finančni instrumenti za kulturni in kreativni sektor. Cilj je instrumente **InvestEU** prilagoditi KKS, da bi ta lahko postal eden od prednostnih naložbenih sektorjev in da bi se sprejeli dodatni ukrepi za posebno spodbujanje financiranja podjetij KKS.

Posamezne evropske države imajo že danes uvedeno sistemsko financiranje ustvarjalcev v kulturnem in kreativnem sektorju. Kot primer podajamo že več let uveljavljeni finančni shemi na Nizozemskem in v Avstriji. Medtem, ko je nizozemski Sklad za kreativne industrije osredotočen na arhitekturo, oblikovanje in digitalno kulturo ter podpira široko oblikovalsko eksperimentiranje na področju družbenih izzivov, je avstrijski sklad Aws podjetniško naravnano in podpira zagonska podjetja v kreativnem in kulturnem sektorju.

Primer 1: Austria Wirtschaftservice (aws)

Aws že več kot 10 let podpira kulturni in kreativni sektor. V Avstriji razumejo pionirsko vlogo kulturnega in kreativnega sektorja in njegov potencial je že dolgo prepoznan. Aws podpira podjetja s finančno shemo in ponuja dve podpori "aws impulse XS" in "aws impulse XL". Z njihovo pomočjo lahko podjetja izkoristijo digitalne priložnosti za nove izdelke, storitve in poslovne modele - to velja tako za zagonska podjetja kot za uveljavljena mala in srednje velika podjetja. Poseben poudarek dajejo projektom digitalizacije in kulturni in kreativni sektor razumejo kot gonilno silo inovacij v celotnem gospodarstvu.

"aws impulse XS" je namenjen spodbudam za zgodnjo razvojno fazo prototipov in začetno uporabo inovativnih izdelkov, procesov, poslovnih modelov in storitev zunaj visoke tehnologije, na primer v okviru digitalizacije, oblikovanja (vključno z grafiko in modo), arhitekture, iger na srečo, izkoriščanja glasbe in filma (ali tehnologije) ter digitalnih medijev. Projekti lahko prejmejo nepovratne subvencije v višini do 50.000 evrov in do 70 % upravičenih stroškov projekta. Podpora je namenjena malim in srednje velikim podjetjem (MSP) v vseh sektorjih (obstoječim ali zagonskim) ter posameznikom.

"aws impulse XL" je namenjen spodbudam za proizvodnjo in prehod na trg inovativnih izdelkov, procesov, poslovnih modelov in storitev, ki presegajo visoko tehnologijo, na primer na področju digitalizacije, oblikovanja (vključno z grafiko in modo), arhitekture, iger na srečo, izkoriščanja glasbe in filma (ali tehnologije) ter digitalnih medijev na stopnji, na kateri je že mogoče razumljivo dokazati ekonomsko upravičenost. Projekti lahko prejmejo nepovratne subvencije do višine 200.000 EUR in do 50 % upravičenih stroškov projekta. Podpora je namenjena malim in srednje velikim podjetjem (MSP) v vseh sektorjih (obstoječim ali zagonskim).

Primer 2: Creative Industries Fund NL.

Creative industries Fund NL je nizozemski kulturni sklad za arhitekturo, oblikovanje in digitalno kulturo, podpira pa tudi vsak crossover med temi disciplinami.

Sklad podpira izjemne in inovativne projekte in dejavnosti oblikovalcev, ustvarjalcev in ustanov v kulturnem in kreativnem sektorju. Cilj vseh nepovratnih sredstev in programov Creative Industries Fund NL je spodbuditi kulturni in kreativni sektor k sodelovanju in si prizadevati za kreativno ekonomijo, ki temelji na kulturi in znanju. Sklad spodbuja proizvodnjo in predstavitev nizozemske arhitekture, oblikovanja in digitalne kulture doma in v tujini. Obenem sklad s svojimi nepovratnimi sredstvi in programi prispeva k oblikovanju široko podprtih oblikovalskih rešitev za družbena vprašanja.

Sklad ima letni proračun v višini približno 15 milijonov evrov. Največji del proračuna prispeva Ministrstvo za šolstvo, kulturo in znanost, del pa tudi Ministrstvo za zunanje zadeve in za internacionalizacijo, ter Ministrstvo za infrastrukturo in okolje. To pomeni, da sklad deluje v več političnih okvirih. Vsako leto podpre na stotine projektov na Nizozemskem in v drugih državah, kjer nastopajo nizozemski ustvarjalci. Sklad zaposluje 25 ljudi, pri ocenjevanju prijav pa svetuje več kot 100 strokovnjakov.

IV. Slovenija in finančne podpore za kulturni in kreativni sektor

Tako kot drugje, tudi večina slovenskih subjektov v kulturnem in kreativnem sektorju posluje v obliki malih in mikro podjetij ali kot posamezniki. Ne razpolagajo z lastnim kapitalom za razvoj svojih dejavnosti, obenem pa je to sektor, v katerem redko nastopajo zasebni vlagatelji. Zato za slovenske podjetnike v kulturnem in kreativnem sektorju veljalo vse ugotovitve evropskih študij. Predvsem pa to, da za svoj razvoj in rast potrebujejo javne finančne sheme. Podpora podjetjem v kulturnem in kreativnem sektorju je potrebna skozi celoten produkcijski cikel, ki ga lahko razdelimo na tri faze:

1. Raziskovanje in razvoj ideje

Identifikacija priložnosti. Poslovni načrt. Razvoj ideje in koncepta.
Raziskovanje. Eksperimentiranje. Dizajn. Evalvacija.

2. Realizacija izdelka

Razvoj prototipa. Razvoj končnega izdelka. Poslovna analiza stroškov in prihodkov.
Preveritev tehničnih rešitev. Izdelava prototipov. Testiranje prototipov.

3. Promocija in prodaja končnega izdelka

Načrtovanje proizvodnje. Oblikovanje strategije trženja.
Zagon proizvodnje. Poskusno trženje. Prodaja.

Razpisi Slovenskega podjetniškega sklada in Spirit

Primarno državno finančno podporo podjetjem nudita Slovenski podjetniški sklad in Spirit Slovenija. Teoretično lahko na njunih razpisih kandidirajo tudi subjekti kulturnega in kreativnega sektorja. Vendar ima ta podpora hkrati pomembne omejitve. V nadaljevanju sledi sumaričen opis ključnih prvin razpisov obeh institucij, identificirane pa so tudi njihove ključne pomanjkljivosti z vidika dostopnosti za subjekte kulturnega in kreativnega sektorja.

Slovenski podjetniški sklad

Slovenski podjetniški sklad (SPS) je specializirana finančna institucija, ki mikro, malim in srednje velikim podjetjem, zagonskim ter hitro rastočim podjetjem nudi učinkovite finančne in vsebinske spodbude. S svojimi aktivnostmi zapolnjuje finančne vrzeli in skupaj s finančnimi partnerji izboljša dostop in tudi pogoje, ki jih morajo izpolnjevati MSP-ji pri pridobivanju finančnih virov za razvoj, rast in prodor na vedno bolj zahtevna in specializiran tržišča.

Čeprav razpisi SPS niso ciljno usmerjeni na subjekte v kulturnem in kreativnem sektorju ali uporabnih umetnostih, se nanje lahko prijavijo vsi, ki izpolnjujejo pogoje, ki so registrirano MSP (mikro, mala, srednja podjetja) - z vsaj enim zaposlenim, ki se kot pravna ali fizična oseba ukvarjajo z gospodarsko dejavnostjo in so organizirana kot gospodarske družbe, samostojni podjetniki posamezniki ali zadruga.

Prioritetni sektorji, ki jih z razpisi pokriva SPS in bi bili lahko relevantni za Center Rog so:

- učeci stroji robotika
- aditivna podjetja 3D printing
- pametni merilni sistemi
- pametna proizvodnja, napredni materiali
- pametna gradnja, design in oblikovanje
- varstvo okolja in krožno gospodarstvo
- zdrava hrana in agroživilstvo
- družinsko podjetništvo

Podpore SPS pokrivajo največji delež produkcijske verige, njihovih razpisih nudijo financiranje za:

- zagon inovativnih podjetij - sofinanciranje (subvencije) zagona inovativnih podjetij, razvoja MVP (minimalno sprejemljiv produkt / minimum viable product) in lansiranja tržnih produktov na trg. Višina financiranja je do 54.000,00 eur.
- prototipiranje - se financira z vavčerji, ki zagotavljajo izdelavo prototipa (v fizični ali digitalni obliki) novega izdelka ali storitve z namenom validacije poslovne ideje. Višina financiranja je med 500,00 in 5.000,00 eur.
- digitalizacija - se financira z vavčerji namenjenimi:
 - a. za digitalni marketing - uvajanje digitalnega marketinga v poslovanje podjetja. Višina financiranja je med 500,00 in 2.500,00
 - b. za dvig digitalnih kompetenc, ki zagotavljajo ustrezna znanja zaposlenih in vodstvenega kadra za ključna področja digitalizacije. Višina financiranja je med 600,00 in 9.999,999 eur.
- razvoj patentov - se financira z vavčerji, ki zagotavljajo varstvo intelektualne lastnine. Vavčerji so namenjeni za: priprave patentne prijave, prijave modela, znamke, prijave in/ali registracije in/ali vzdrževanja in/ali širjenja prijave v tujino, prevoda prijave. Višina financiranja je 5.000,00 eur brez vključenega popolnega preizkusa ali 9.999,99 eur z vključenim popolnim preizkusom.
- udeležba na mednarodnih forumih - se financira z vavčerji za "aktivno" udeležbo na mednarodnih forumih, ki so namenjeni za:
 - a. kotizacijo, vpis v katalog, B2B srečanj, javni nastop, predstavitve, razstavní prostor in morebitni drugi stroški po ponudbi oz. ceniku organizatorja mednarodnega foruma;
 - b. stroški prevoza (stroški letala in/ali vlaka in/ali avtobusa in/ali nizkocenovnega cestnega prevoza);
 - c. stroški nočitev – upravičeni so samo stroški nočitev ali nočitev z zajtrkom; uveljavljajo se lahko nočitve v času trajanja dogodka in največ dodatno dve nočitvi – prihod dan pred dogodkom in ž odhod dan po zaključku dogodka.
 - d. višina financiranja je med 300,00 in 6.000,00 eur.
- udeležbe na delegacijah v tujini - se financirajo z vavčerji, ki so namenjeni udeležbi v gospodarskih delegacijah, ki jih organizirajo: MZZ, MGT, diplomatsko- konzularna predstavništva v tujini, SPIRIT, STO, SPS, SID banka, GZ, OPZ, poslovni klubi, Evropska podjetniška mreža, subjekti inovativnega okolja, tuje gospodarske zbornice Sloveniji, ki organizirajo delegacije za slovenska podjetja.

Ključne pomanjkljivosti razpisov SPS:

1. Pogojevanje kandidiranja za sredstva z že zaposlenim kadrom

Praviloma razpisi SPS kot pogoj za kandidiranje od prijaviteljev zahtevajo, da že imajo vsaj enega zaposlenega. Večina subjektov KKS tega pogoja ne izpolnjuje. Večina mikro in malih podjetij na področju kulturnega in kreativnega sektorja si ne more privoščiti zaposlitev, velik je tudi delež samozaposlenih. Kot poudarja v Zeleni knjigi že EK, podjetja iz sektorja KKS vključujejo novo vrsto „podjetniških posameznikov“ ali „podjetniških kulturnih delavcev“, ki ne sledijo več običajnim vzorcem zaposlitev za polni delovni čas«. Dostop do sredstev je tako že v osnovi rezerviran samo za tiste, ki z določenimi sredstvi že razpolagajo.

2. Delež sofinanciranja s strani SPS je praviloma omejen na 60 %

Tudi ta pogoj zelo omejuje krog subjektov kulturnega kreativnega sektorja, ki lahko kandidirajo na razpisih. Ne razpolagajo z lastnim sredstvi, kot že pojasnjeno uvodoma, pa imajo tudi zelo omejen dostop do kreditnih virov ali zasebnega financiranja.

3. Odsotnost financiranja za prvo fazo razvojno-produkcijskega cikla - raziskave in razvoj idej

4. Izločenost posameznih pravnoorganizacijskih oblik KKS iz obstoječih razpisov

Vse pravnoorganizacijske oblike iz področja kulturnega in kreativnega sektorja in uporabnih umetnosti niso upravičeni prijavitelji na razpisih Slovenskega podjetniškega sklada. Samostojni kulturni delavci, društva in zadruga brez zaposlenih na večini razpisov ne spadajo med upravičence.

Spirit Slovenija

Spirit je javna agencija za spodbujanje podjetništva, internacionalizacije, tujih investicij in tehnologije. Deluje na področju podjetništva, inovativnosti, tehnološkega razvoja in internacionalizacije ter ponuja različne oblike podpor. Za uporabnike Centra Rog bi bile uporabne naslednje podpore agencije Spirit:

- spodbude za ženske podjetnice
- spodbude za mlade na področju ustvarjalnosti, podjetnosti in inovativnosti
- spodbude za raziskovalno razvojne projekte Načrta za okrevanje in odpornost - le za konzorcije treh podjetij. Višina sofinanciranja: 50.000,00 - 300.000,00 eur
- predstavitve na sejnih. podpore individualnim nastopom podjetij na sejnih vpisanih v mednarodnem registru sejmov M+A ExpoDataBase ali AUMA. Višina financiranja: do 13.136,76 €. Prednost je registrirana blagovna znamka.
- krepitev trženja blagovnih znamk preko Showroomov. Višina financiranja. 30.000 - 100.000 €.
 - a. predstavitev blagovnih znamk na showroomu v tujini - stroški najema razstavnega prostora, stroški postavitve in ureditve razstavnega prostora, stroški tehničnih priključkov, stroški izdelave koncepta predstavitve in stroški opreme
 - b. sodelovanja z lokalnim agentom na tujem trgu - priprava in izdelava promocijskih gradiv blagovnih znamk upravičenca v tujih jezikih, certifikacije izdelka, zaščitene z blagovno znamko, namenjene ciljnemu trgu, prevajalske storitve, lektoriranje, svetovalne storitve lokalnega agenta v zvezi z blagovno znamko upravičenca
- neposredne tuje investicije

Spirit je vstopna točka za vse potencialne tuje investitorje.

Za podjetja v začetni fazi razvoja Spirit izvaja aktivnosti preko dveh mrež

- [Storitve SPOT Svetovanje](#) so namenjene potencialnim podjetnikom in podjetjem,
- [Storitve subjektov inovativnega okolja](#) so namenjene inovativnim podjetjem (startupom) ter podjetjem s hitrim potencialom rasti.

Razpisi Agencije Spirit niso ciljno namenjeni subjektom iz uporabnih umetnosti in kulturnega in kreativnega sektorja (čeprav so velikokrat namenjeni razvoju turizma, kmetijstva in degradiranih območij). Pravzaprav so redki razpisi, na katere se subjekti iz uporabnih umetnosti lahko prijavijo in ob tem morajo biti MSP (mikro, mala ali srednje velika podjetja) pravna ali fizična oseba, ki se ukvarja z gospodarsko dejavnostjo v RS in je organizirana kot gospodarska družba, samostojni podjetnik posameznik ali zadruga z omejeno odgovornostjo, ter imajo enega ali več zaposlenih.

Ključne pomanjkljivosti razpisov Spirit:

1. Pogojevanje kandidiranja za sredstva z že zaposlenim kadrom

Podobno kot razpisi SPS tudi razpisi Spirit financiranje praviloma omejujejo na poslovne subjekte, ki že zaposlujejo.

2. Izločenost posameznih pravnoorganizacijskih oblik KKS iz obstoječih razpisov

Enako na razpisih SPS tudi na razpisih Spirit vse pravnoorganizacijske oblike s področja kulturnega in kreativnega in kulturnega sektorja in uporabnih umetnosti niso upravičeni prijavitelji.

Samostojni kulturni delavci, društva in zadruga brez zaposlenih na večini razpisov namreč ne spadajo med upravičence.

Ne glede na to, da je subjektom iz kulturnega in kreativnega sektorja torej nominalno omogočen dostop do finančnih spodbud države v okviru SPS in Spirit, realno, v praksi večina subjektov, sploh pa tisti, ki ne razpolagajo s finančnimi sredstvi, do njih ne more dostopati zaradi omejevalnih pogojev. Na eni strani razpisi za vse subjekte KKS niso niti odprti, saj sledijo logiki Zakona o gospodarskih družbah, namesto da bi se kot podjetja po zgledu EK in evropskih držav tolmačilo vse pravne subjekte, ki se ukvarjajo z gospodarsko dejavnostjo, ne glede na pravno obliko, in torej k razpisom pripustilo tudi subjekte, ki so registrirani kot društva ali kot posamezniki, ki samostojno opravljajo dejavnost na področju kulture. Na drugi strani – kot že omenjeno – se k sredstvom pripuščajo zgolj tisti, ki s sredstvi že razpolagajo. Glede na to, da ima glede na mednarodne analize KSS v primerjavi z ostali gospodarskimi sektorji zelo omejeno sposobnost dostopa do zasebnih in kreditnih virov, je zato na omenjenih razpisih že v štartu v podrejenem položaju oz. ni pretirano konkurenčen.

Razpisi Centra za kreativnost (CZK)

Od leta 2010, ko je Evropska komisija izdala že omenjeno Zeleno knjigo, so številne države EU vzpostavile posebne finančne sheme za razvoj kulturnega in kreativnega sektorja. Z zamudo in pilotno je »enkratno« shema leta 2017 zagnala tudi Slovenija; in sicer s projektom Centra za kreativnost. Shema oz. projekt traja do 2022, zastavljen pa je kot nacionalno razvojno-podjetniški spodbujevalnik

za kreativce in kulturnike. Deluje v sklopu Muzeja za arhitekturo in oblikovanje (MAO) in skupaj z razpisi MK tvori podporno okolje za razvoj kulturnega in kreativnega sektorja v Sloveniji.

CZK-jeve finančne spodbude so namenjene razvoju inovativnih projektov in podjetij s področja kulturnega in kreativnega sektorja (KKS), razvoju novih izdelkov, storitev in procesov pri prijaviteljih (podjetjih in drugih organizacijah) ter vzpodbujanju močnejšega sodelovanja med KKS in gospodarstvom.

Sklopi CZK razpisov

- **Sklop A1 - SEME:** Preveritev koncepta; Namen sklopa A1 je snovanje/testiranje podjetniške ideje pred vstopom na trg, s ciljem oblikovanja inovativnega izdelka, spodbujanje inovativnosti in novih idej v KKS podjetjih preko podpor za testiranja in izdelavo študije izvedljivosti inovativnih idej, konceptov in zasnov, pred dokončnim razvojem izdelka/ storitve, oz. pred vstopom na trg. Projekti se nanašajo na razvoj novih ali izboljšanih obstoječih proizvodov, procesov ali storitev z visoko stopnjo inovativnosti in tržnim ali družbenim potencialom. Višina financiranja upravičenih stroškov znaša do 15.000 EUR na projekt.
- **Sklop A2 - ZAGON:** Kreativni Start Up; Namen sklopa A2 je zagotavljanje podpore podjetjem s področja KKS v njihovi fazi hitre rasti in izboljšave poslovnih procesov ter spodbujanje k ambicioznim inovativnim razvojnim projektom in širjenju na mednarodne trge. Spodbuja se produkte, ki že imajo dokazano vrednost na trgu, potrebujejo pa kapital za vstop na trg, rast in širitev ter profesionalno organizacijo podjetja. Malim in srednjim podjetjem v skladu z Uredbo 651/2014 (v nadaljnjem besedilu: MSP), ki delujejo v KKS, ki so že na trgu in imajo potencial hitre rasti, se omogoči rast, razvoj novih proizvodnih linij in posledično odpiranje novih delovnih mest. Višina financiranja upravičenih stroškov znaša do 40.000 EUR na projekt.
- **Sklop A3 – KREATIVNI POVEZOVALNIK:** Namen sklopa A3 je spodbujanje sodelovanja med MSP v skladu z Uredbo 651/2014, ki niso s področja KKS in KKS zato, da bi spodbujali globalno rast in inovacije. Financiranje je namenjeno MSP izven KKS, ki so na trgu prisotna že dalj časa in potrebujejo sredstva za inovativne vložke, prestrukturiranje procesov, izdelkov ali storitev za širjenje trgov doma ali v tujini z vključevanjem KKS. Sklop A3 spodbuja vključevanje KKS v gospodarstvo pri razvoju visokotehnoloških izdelkov ter oživljanje tradicionalnih gospodarskih panog s pomočjo KKS, uporabo tradicionalnih obrti, veščin, tehnologij in materialov in nadgradnjo blagovnih znamk, tudi v povezavi s kulturo in varovanimi vrednotami, kot so kulturna krajina, znanje, tehnike in ljudski običaji. Višina financiranja upravičenih stroškov znaša do 30.000 EUR na projekt.

V primerjavi z razpisi SPS in Spirit so do kandidiranja za sredstva na razpisih CKZ upravičeni vsi subjekti KKS. Omejitev na samo posamezne pravne oblike razpisov ne poznajo. Prav tako ni omejen delež sofinanciranja, omejitve so le v absolutnih zneskih. Ni niti omejitev, vezanih na število zaposlenih. V tem smislu edino razpisi CKZ tudi dejansko, ne zgolj nominalno, omogočajo kandidacijo za sredstva mini in malim subjektov s področja KKS. Hkrati so finančni razpisi CKZ tudi edini, ki obsegajo financiranje prve razvojne faze, faze razvoja ideje.

Ključne pomanjkljivosti razpisov Center za kreativnost

Ključen problem razpisov CZK je dejstvo, da je CZK zasnovan kot projekt, financiran iz Sklada za regionalni razvoj EU in se konča v letu 2022. Njegov cilj je bil demonstrirati in preizkusiti možne oblike finančnih podpor za KKS. Izvorni načrt je predvideval, da bo na podlagi evalvacije rezultatov in izkušenj projekta oblikovana nova stalna finančna shema za podporo podjetnikom v kulturnem in kreativnem sektorju, vendar do tega zaenkrat ni prišlo.

Razvoj trajnih finančnih podpor za KKS v Sloveniji

Na osnovi zgornjega pregleda lahko zaključimo, da Slovenija zaenkrat ni razvila modela systemske ciljno usmerjene finančne podpore KKS. Standardni model finančnih spodbud podjetništvu, ki se izvaja preko SPS in Spirit, je preveč omejevalen in rigid, da bi KKS zaradi njegovih specifik v njem uspelo uspešno konkurirati ostalim sektorjem podjetništva, pilotni poizkus ciljne finančne sheme preko CKZ pa kljub pozitivnim rezultatom zaenkrat ni prerasel v trajnostno podporo.

Nezadostno zastavljena in implementirana finančna podpora je tudi eden od ključnih razlogov, zakaj v Sloveniji doslej v sektorju KKS ni prišlo do posebnega razvojnega preboja, čeravno je ne-finančno podporno okolje (z razvojem različnih inkubatorjev, pospeševalnikov, ciljnih svetovalnih in mentorskih storitev, ki so na voljo startupom in malim in srednjim podjetjem, itd.) precej napredovalo in je danes našemu kulturnemu in kreativnemu sektorju na voljo podobna (ne-finančna) podpora, kot je na voljo kreativnim sektorjem v državah EU. Preprosto gre za to, da brez ciljne finančne podpore podporni ekosistem za kulturni in kreativni sektor ni sklenjen in zato ne more dajati optimalnih rezultatov. Know-how podpora, naj bo še tako vrhunska, ne more biti učinkovita, če za kreativno produkcijo ni zagotovljenih finančnih sredstev.

Dve alternativni možnosti za trajno, kontinuirano javno finančno podporo KKS

1. Z ustrezno prilagoditvijo obstoječih finančnih programov in razpisov SPS in SPIRIT,
2. Z razvojem nove javne finančne sheme, ciljno fokusirane na KKS.

Domače in tuje izkušnje so si pri tem enotne, da je druga možnost - razvoj samostojne finančne sheme, ciljno fokusirane na KKS – optimalnejša rešitev. Četudi bi v okviru obstoječih razpisov SPS in SPIRIT bile odpravljene omejitve, ki zaenkrat velikemu deležu KKS preprečuje že samo kandidiranje na razpisih (pogojevanje z že zaposlenimi, omejevanje upravičenih tipov pravnih oseb), bi zaradi svojih že omenjenih specifik subjekti KKS na razpisih vseeno težko uspešno konkurirali podjetjem iz ostalih gospodarskih sektorjev. Podobno ugotavlja že citirana študija J. Tooth, ki jo je naročila Evropska komisija, in ki poudarja, da je podpora najučinkovitejša in najmočnejša takrat in tam, kjer obstaja jasn strateški fokus na podpori KKS.

Pri zasnovi nove finančne sheme bi se veljalo opreti na izkušnje z razpisi CZK, bi pa morala zagotavljati kontinuirano financiranje oz. kontinuiran dostop do sredstev.

Ključni parametri možne nove finančne sheme za podporo kreativnemu in kulturnemu sektorju

- 1) Pokrivati mora prototipiranje in proizvodnjo v kulturnem in kreativnem sektorju. Namen bi bil financiranje novih idej, projektov in podjetij s področja KKS in spodbujanje nastajanja novih podjetij ter sodelovanja med podjetji s področja KKS in drugih gospodarskih sektorjev.
- 2) Najprimernejša oblika razdeljevanja sredstev bi bili stalno odprti **javni pozivi** in ne periodični javni razpisi. Le tako je mogoče zagotoviti, da bo podpora resnično na voljo kontinuirano, se pravi podjetjem dostopna, ko imajo potrebo zanjo. Smiselno bi bilo predvideti **vsakomesečno odločanje**.
- 3) Zagotoviti bi bilo treba **predplačila**. Sedanji model financiranja temelji na povračilu upravičenih stroškov. Zaradi tega pretekli in obstoječi razpisi za velik del KKS dejansko niso pomenili priložnosti za financiranje, saj zaradi pomanjkanje lastnega kapitala in šibke kreditne sposobnosti (ali celo nesposobnosti zaradi negativne bilance ali celo negativnega kapitala) tudi ob pozitivni kandidaturi projektov ne bi mogli realizirati, ker ne razpolagajo s sredstvi, ki bi jih bilo treba založiti do trenutka povračila.
- 4) **Ustrezno sofinanciranje**. Tuje in domače izkušnje so pokazale, da je pri opredeljevanju deleža sofinanciranja smiselno uporabiti kaskadni pristop. Tj. da so projekti v prvi razvojni fazi razvoja ideja in koncepta in eksperimentiranja deležni višjega (polnega) deleža financiranja kot v naslednjih fazah, zato da se lahko podjetja resnično fokusirano posvetijo razvoju ideje, medtem ko je v naslednjih dveh razvojnih fazah smiselno delež sofinanciranja zmanjšati, da se podjetje čimprej spopade tudi z nujni izzivom iskanja vlagatelje in/ali kupcev:
 - **Raziskovanje in razvoj ideje: 100 % sofinanciranje**
Identifikacija priložnosti. Poslovni načrt. Razvoj ideje in koncepta. Raziskovanje.
Eksperimentiranje. Dizajn. Evalvacija.
 - **Realizacija izdelka: 70 % sofinanciranje**
Razvoj prototipa. Razvoj končnega izdelka. Poslovna analiza stroškov in prihodkov. Preveritev tehničnih rešitev. Izdelava prototipov. Testiranje prototipov.
 - **Promocija in prodaja končnega izdelka: 50 % sofinanciranje**
Pričakovana višina sredstev, na voljo na letnem pozivu: **2.000.000 €**.
Pričakovane vrednosti finančnih podpor za posamezni projekt: **20.000 € - 80.000 €**.
Pričakovano število podprtih projektov letno: **50**

Evropska stroka skupaj z Evropsko komisijo pa priporoča, naj se kulturni in kreativni sektor v bodoče naslonita na **poslanstvo, ki presega ekonomske kategorije kot sta zaposlenost in rast**, temveč naj osvetlita vpliv in učinek kulturnega in kreativnega sektorja pri **reševanju družbenih ter ekoloških problemov in njihov prispevek na več področjih**, saj se bo le na ta način resnično lahko vzpostavilo medsektorsko sodelovanje. To je osrednjega pomena tudi v odnosu na okvir **Novega evropskega Bauhauasa**, ki **Evropskemu zelenemu dogovoru** dodaja kulturno in ustvarjalno razsežnost in s tem spodbuja trajnostne inovacije, tehnologijo in gospodarstvo.

Na podlagi rezultatov primerljivih sistemskih finančnih podpor je pričakovati, da bodo s sistemskimi finančnimi podporami v večji meri izkoriščeni potenciali kulturnega in kreativnega sektorja.

Sistemske finančne podpore bodo mikro in malim podjetjem ter samozaposlenim omogočile stabilnost in rast. S tem bodo prispevale k nastanku večjih podjetij in vodile v **zmanjšanje prekarosti in razdrobljenosti** v kulturnem in kreativnem sektorju. S finančnimi podporami, bi se povečali tudi tržni prihodki podjetij v kulturnem in kreativnem sektorju.

Trajne sistemske finančne podpore bodo prispevale k spremembi družbenih norm, ki danes sooblikujejo delovanje kulturnega in kreativnega sektorja. Pripomogle bodo k temu, da bodo ustvarjalci lahko namenili **več časa raziskovanju in razvoju idej** in projektov, obenem pa jim bo omogočilo **možnost uporabe zunanjega znanja** in svetovanja, kar bo vplivalo na **povečanje inovacij**.

V. Priporočila za vzpostavljanje finančnih podpor za ustvarjalce v KKS

Splošna priporočila pri vzpostavljanju finančnih podpor za ustvarjalce v KKS

- vzporedno z javnimi nepovratnimi sredstvi upoštevati možne zasebne vire financiranja (banke, množično financiranje, sponzorstva, donacije, impact investitorje ...)
- upoštevati nepovratna sredstva na razpisih drugih ministrstev, namenjena reševanju družbenih problemov (npr. MDDSZ, MGRT)
- upoštevati EU integralne programe (npr. Creative Europe, Erasmus in Obzorje Evropa 2021-2022) za financiranje projektov
- prizadevati si za vzpostavitev enotne informacijske točke za vse finančne in druge podpore
- krepitev usposobljenosti in zaupanja na obeh straneh: pri potencialnih financerjih za vlaganja v KKS ter krepitev usposobljenosti ustvarjalcev in podjetij v KKS na področju financiranja, poslovanja, načrtovanja in vodenja

Krepitev strokovnih zavezništev

V prihodnosti lahko pričakujemo, da se bodo finančne podpore za ustvarjalce, ki razvijajo uporabne izdelke in storitve z okoljsko in družbeno dodano vrednostjo, ki jih nagovarja Center Rog, reševale v sklopu finančnih podpor za kulturni in kreativni sektor. Z vzpostavitvijo stabilnih finančnih mehanizmov za podporo ustvarjalcem v kulturnem in kreativnem sektorju, ne bodo pridobili le ustvarjalci in podjetniki v KKS, med katerimi so tudi proizvajalci izdelkov uporabnih umetnosti, temveč bi urejeno financiranje KKS lahko pozitivno vplivalo na prihodnost in razvoj različnih poklicev in področij znotraj KKS, npr. arhitekture, oblikovanja, mode, obrti, glasbe in drugih. Različne strokovne organizacije, izobraževalne organizacije, društva, združenja in posamezni renomirani strokovnjaki z različnih področij KKS bodo pomembni zavezniki in podporniki Centra Rog pri zagovarjanju vzpostavitve finančnih podpor za ustvarjalce.

Nagovarjanje odločevalcev

Za vzpostavitev finančnih podpor je potrebno nagovoriti politične odločevalce in vladne službe različnih sektorjev. Predvsem so pomembna ministrstva pristojna za kulturno produkcijo, gospodarske dejavnosti, razvoj podjetništva, socialne zadeve, okolje in prostor, varovanje okolja in odziv na podnebno krizo. Redni osebni stiki predstavnikov Centra Rog in zaveznikov na področju KKS s sogovorniki v vladnih organih, službah in agencijah, pristojnih za izvajanje finančnih podpor, so ključnega pomena za zagotovitev finančnih podpor. Tekoče sodelovanje z odločevalci pa ni pomembno le za vzpostavitev finančnih podpor, temveč tudi za bodoče skupno spremljanje njihovih konkretnih učinkov ter uvajanja bodočih izboljšav v delovanju podpornega sistema.

Raziskave in izobraževanje

Da bi uspešno dosegli trajno vzpostavitev finančnih podpor za ustvarjalce, priporočamo izvajanje vzporednih zagovorniških aktivnosti. Pomemben segment zagovorniških aktivnosti je izobraževanje širše javnosti o pomenu vlaganj in podpor v KKS. K večji podpori boljšemu razumevanju in osvetlitvi nalog, ki jih je potrebno opraviti za uveljavitev finančnih podpor, lahko doprinesejo raziskave in statistične analize na področju KKS. Konkretni podatki lahko utemeljijo in poudarijo naloge, ki jih je potrebno opraviti za učinkovitejše financiranje KKS. Obenem je potrebno izvajati izobraževanje prijaviteljev na finančne podpore, katerega cilj je povečanje števila uspešnih prijav, ne le za nacionalne, temveč tudi evropske in druge finančne podpore.

Koordinacija na področju finančnih podpor znotraj Centra Rogu

Priporočamo, da se v skladu z bodočim kadrovskim načrtom v Centru Rog na enem od delovnih mest med nalogami opredeli tudi koordinacija finančnih podpor. Te naj obsegajo celoten nabor aktivnosti v povezavi s finančnimi podporami, od sodelovanja pri oblikovanju in vzpostavljanju finančnih podpor, do organizacije izobraževanj in strokovnega svetovanja prijaviteljem, ki bodo delovali v Centru Rog. Pričakujemo, da bodo izkušnje uporabnikov Centra Rog zelo pomembne za oblikovanje finančnih podpor. Z ustrezno razporeditvijo nalog v povezavi s finančnimi podporami med zaposlenimi, bo v Centru Rog možen prenos resničnih izkušenj uporabnikov na širše strokovne javnosti in argumentirano utemeljevanje potreb pri odločevalcih.

Center Rog kot primer dobre prakse in zgled

Z namenom demonstrirati pozitivne učinke finančnih podpor za ustvarjalce predlagamo, da Center Rog v okviru svojih programskih sredstev letno zagotovi in podeli eno finančno podporo za projekt svojega uporabnika. Promocijske in komunikacijske aktivnosti v povezavi s podprtim projektom lahko služijo kot močan argument, tako pri povezovanju stroke kot pri pridobivanju odločevalcev za zagotovitev finančnih podpor.

VI. Priloga: Komentarji zunanjih ekspertov

Borut Cink

uradnik za politike, Novi evropski Bauhaus, Skupni raziskovalni centru pri Evropski komisiji

Naslov dokumenta [Sistemski razvoj medsektorskega kreativnega sistema] odraža ambicijo, ki je še širša od področja financiranja kulturno-kreativnih industrij.

V njem so navedene (evropske) javne politike oz. javno politični dokumenti s področja KKS, ki opredeljujejo, kar je ustrezno. Obenem pa želim izpostaviti, da so omenjeni javno politični dokumenti iz obdobja okrog leta 2010. Na evropski ravni je bilo od takrat pripravljenih in sprejetih več dokumentov, ki so za vsebino tega dokumenta relevantni in bi jih bilo morda smiselno vključiti ter s še okrepiti vsebino dokumenta. Prav tako bi bilo smiselno omeniti tudi ključne nacionalne javne politike oz. javno politične dokumente, ki neposredno naslavlajo ali vplivajo na področje/financiranje KKS.

V navezavi na javne politike in porabo javna sredstva bi bilo morda smiselno razmisliti o tem, da se v dokumentu predstavi podatke in/ali primere dobrih praks, povezanih z vplivi in učinki kulturnih in kreativnih industrij. Eno od priporočil iz poročila s konference CCS ECOSYSTEMS Financing, Innovation, Entrepreneurship and wider Ecosystem support for Cultural and Creative Sectors, ki jo je soorganizirala tudi Evropska komisija, je, da naj se kulturni in kreativni sektor naslonita na narativ, ki gre onstran ekonomskih kategorij kot sta zaposlenost in rast in osvetlita vpliv in učinek (impact= kreativnih industrij pri reševanju družbenih problemov in njihov prispevek na več področjih (medsektorsko sodelovanje).

To je osrednjega pomena tudi v odnosu na okvir novega evropskega Bauhauusa, ki evropskemu zelenemu dogovoru dodaja kulturno in ustvarjalno razsežnost in s tem spodbuja trajnostne inovacije, tehnologijo in gospodarstvo. Vodilo novega evropskega Bauhauusa je trikotnik treh temeljnih in neločljivih vrednot:

- trajnostnosti, od podnebnih ciljev do krožnosti, ničelnega onesnaževanja in biotske raznovrstnosti;
- estetike, tj. kakovosti izkustev in sloga, ki presega funkcionalnost;
- vključevanja, cenjenja raznolikosti, enakosti za vse, dostopnosti in cenovne dostopnosti.

KKS ima pomembno vlogo pri medsektorskem pristopu reševanja izziva, kako vse tri vrednote obravnavati hkrati in razviti ustvarjalne rešitve, ki najboljše izpolnjujejo potrebe ljudi in pod črto stanejo manj. V tem smislu novi evropski Bauhaus ponuja vrsto izhodišč in smernic za krepitev medsektorskega sodelovanja KKS v odnosu do zelenega prehoda in transformacije v brezogljično družbo.

Obstoječa dobro praksa policy/politik na tem področju: Poročilo "The role of public policies in developing entrepreneurial and innovation potential of the cultural and creative sectors - Report of THE OMC (Open Method of Coordination) working group of Member States' experts" vsebuje primere dobrih praks iz držav članic in priporočila za različne vidike kreativnih industrij.

Primer programa Obzorje Evropa (Horizon Europe) za področje kulture in ustvarjalnosti:

- Cluster 2 programa Obzorje Evropa "Kultura, ustvarjalnost in vključujoča družba" ima skupni proračun v višini 2,28 milijarde EUR. Ena od destinacij v tem sklopu je v celoti namenjena kulturni

dediščini ter kulturnim in ustvarjalnim industrijam. Prvič v okviru okvirnih programov namenski del programa omogoča celovit pristop k obravnavi izzivov in priložnosti sektorja. Pri projektih, financiranih v okviru tega dela programa, se pričakuje močna udeležba kulturnih in ustvarjalnih industrij ter institucij s področja kulturne dediščine.

- V trenutnem delovnem programu Obzorje Evropa 2021-2022 je za destinacijo Kulturna dediščina ter KKS predviden proračun v višini 141 milijonov EUR, ki je v celoti namenjen raziskavam in inovacijam za kulturno dediščino ter KKS in z njimi.
- Številne teme vabijo k oddaji predlogov za raziskave in inovacije, usmerjene neposredno v kulturne in ustvarjalne industrije:
 - Kulturne in ustvarjalne industrije kot gonilo inovacij in konkurenčnosti
 - Tradicionalne obrti za prihodnost: nov pristop
 - Na poti h konkurenčnemu, pravičnemu in trajnostnemu evropskemu glasbenemu ekosistemu
 - Povečanje potenciala mednarodne konkurenčnosti evropske filmske industrije
 - Igre in kultura oblikujejo našo družbo
- Poleg tega se predlaga, da se v program za leto 2022 vključi dodatna tema, katere cilj je podpreti kulturne in ustvarjalne industrije, da postanejo gonilo inovacij v Evropi. Poseben poudarek je namenjen morebitnim koristim in pastem digitalnega prehoda.
- Skupno je predvideno, da bo program Obzorje Evropa 2021-2022 v raziskave in inovacije neposredno za kulturne in ustvarjalne industrije ter v sodelovanju z njimi vložil 60 milijonov EUR.
- V naslednjem delovnem programu 2023-2024, ki se šele začne oblikovati, je predvidena še večja osredotočenost na kulturne in ustvarjalne industrije. Priložnostim in pastem digitalnega prehoda bo v tem obdobju namenjena posebna pozornost.

Damjan Kavaš, Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ekonomska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Uvod

V uvodu bi rad opozoril na dve metodološki nedoslednosti, in sicer:

- na naslov samega prispevka in
- na poimenovanje ciljne skupine samega pristopa (podjetja iz KKS).

Naslov prispevka

Vsebina prispevka ni skladna z naslovom, niti z naslovom panela na konferenci Medsektorski ustvarjalni ekosistem za družbeni učinek konference Skupni prostori – skupne prihodnosti. Domnevam, da je bil fokus na vprašanje financiranja definiran v dogovoru z vodstvom Roga, vendar bi predlagal, da se naslov prispevka spremeni.

Močno pa podpiran ekosistemski pristop k spodbujanju KKS, bi pa opozoril, da ta pristop zahteva veliko širši pristop, kot analizo posameznega področja delovanja KKS (npr. financiranja) ali pa definiranje vloge posamezne institucije (npr. Roga-a).

Ekosistem je mreža medsebojno povezanih akterjev (Oksanen et. al., 2018). To je sistem organizacij, ljudi, tehnologije, platform in vsebin, ki so povezani in soodvisni (Cheinman, 2020). Ekosistemski

pristop ima že tridesetletno tradicijo (inovacijski ekosistem, podjetniški ekosistem, start-up ekosistem, industrijski, storitveni, ...) in predstavlja sistemski pristop k analizi posameznega sektorja, regije, države. Omogoča analizo razmerij in povezav med posameznimi elementi sistema, trende in vzorce v delovanju ekosistema, analizo značilnosti posameznega ekosistema (prednosti, slabosti), kar omogoča oblikovanje ustreznih politik na podlagi širše slike. Ne obstoji enotna definicija ekosistema, niti enotni pristop analize (mapiranja) posameznega ekosistema. Pristop k analizi ekosistema je zato v veliki meri odvisen od namena analize in od pristopa posameznega avtorja. Omogoča boljše razumevanje sektorja in s tem ustrezno oblikovanje javnih politik, saj morajo le-te biti prilagojene značilnostim posameznega sektorja na določenem območju (Fleming, Erskine, 2011).

Poimenovanje ciljne skupine

V prispevku se izmenjujejo pojmi, kot so kreativna podjetja, kreativni sektor, kreativne kulturne industrije, kulturni in kreativni sektor, pravnoorganizacijske oblike iz področja kreativnega in kulturnega sektorja in uporabnih umetnosti. Dejstvo je, da še vedno nimamo enotne definicije sektorja. Odsotnost enoznačne in splošno uveljavljene definicije KKS omejuje primerljivost študij tako med različnimi državami kot tudi znotraj posameznih držav in s tem povzroča precej nevspečnosti pri zagotavljanju kakovostnih strokovnih podlag za oblikovanje javne politike. Zato je Evropska komisija leta 2020 razpisala pilotni projekt »Measuring the Cultural and Creative Sectors in the EU«, s katerim želi vzpostaviti nov ter poenoten statistični okvir za merjenje KKS v EU ter s tem omogočiti tudi redne in primerljive statistične analize sektorja. Zato predlagam, da se v prispevku uporabi izraz kulturni in kreativni sektor (lahko tudi kreativne kulturne industrije), močno pa odsvetujem uporabo izraza kreativna podjetja. Razloga sta vsaj dva:

1. Prvič, vsa podjetja se imajo za kreativna, tako, da izraz kreativno podjetje ne poimenuje podjetje iz KKS. V preteklosti (2013) so celo naredili spisek najbolj kreativnih svetovnih podjetij (npr. <https://www.businessinsider.com/the-most-creative-companies-in-the-world-2013-11>), kjer so bila na prvih mestih predelovalna podjetja.
2. V KKS delujejo tudi druge pravno-organizacijske oblike (npr. samozaposleni v kulturi, NVO, zavodi), ne le podjetja.

Zaključek

Prispevek predstavlja zelo dobro osnovo za razpravo o vzpostavitvi stabilne podpore KKS pri razvijanju in razvoju njihovih proizvodov in storitev. Vseeno bi poleg dveh metodoloških zadržkov, ki sem jih navedel že v uvodu izpostavil še naslednje:

- Potrebno bi bilo pogledati tudi potencialne zasebne vire financiranja (banke, množično financiranje, ostale digitalne kampanje, sponzorstvo, donacije, impact investitorji ...).
- Nepovratna sredstva je možno pridobiti pri javnih razpisih drugih ministrstev, ki rešujejo posamezne družbene probleme (npr. MDDSZ, MGRT).
- Poleg ravni Slovenije je potrebno upoštevati tudi raven EU, kjer je možno preko integralnih programov (npr. Creative Europe) financirati projekte.
- Težava pri pridobivanju finančnih sredstev ni le na strani ponudbe, temveč tudi na strani KKS (npr. pomanjkljiva znanja o financiranju, poslovanju in načrtovanju, manjkajoče informacije o razpoložljivih virih). Zato bi bilo potrebno v prihodnosti pozornost usmeriti na obe strani: ponudba in povpraševanje.